

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

З ДІЇ ДО РЕКОМЕНДАЦІЇ ПАКЕТ

**Erasmus+ KA220-SCH Стратегічне партнерство у
сфері шкільної освіти ЦИФРОВІ КОМІКСИ ПРО
МІГРАЦІЮ**
2023-1-TR01-KA220-SCH-000166103

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Проект

Проект «Цифрові комікси про міграцію» (DICOMI) мав на меті покращити освітній досвід дітей, чий батьки були вимушені переїхати через військові дії. Початок війни в Україні спричинив заклики до позитивних освітніх заходів у Європі з метою покращення освітнього та соціального досвіду українських студентів. У 2023–2024 навчальному році понад 115 000 студентів переїхали до інших країн для здобуття вищої освіти. У 2008–2009 роках ця цифра становила 21 000 (Стадний, 2025). Це п'ятикратне збільшення кількості студентів, які мігрують для здобуття вищої освіти, також відображається у кількості українців, які шукають притулку в країнах ОЕСР; за даними, у 2015 році їхня кількість досягла піку — 25 000 осіб (ОЕСР, 2026). На кінець квітня 2026 року кількість українців, які перебувають під захистом у зв'язку з війною, оцінюється в 4,37 мільйона по всій Європі (Євростат, 2026). Найбільша кількість осіб, які отримали захист, припадає відповідно на Чехію, Польщу та Словаччину. Високі показники міграції та тимчасового захисту призвели до суттєвих змін у житті українців та їхніх освітніх можливостях.

Показники кількості випускників вищих навчальних закладів свідчать про очевидну перевагу громадян країни над іншими європейськими країнами (Євростат, 2027). Крім того, рівень володіння власним житлом становить 70–50 % серед громадян країни, що подає звіт, тоді як серед громадян інших європейських країн, які мігрували до цієї країни, він становить 35–42 %. Хоча медіанний дохід у громадян країни, що подає звіт, та інших громадян ЄС є схожим, ризики соціальної ізоляції, бідності та безробіття є вищими, коли європейці мігрують до іншої європейської країни. Ці обставини впливають на українських іммігрантів, які через війну були вимушені покинути свої рідні міста та країни.

Війна як причина міграції актуальна також для Сирії, Палестини, уйгурів, Ірану, Іраку та багатьох інших країн. Хоча це не європейські країни, вони також зазнають впливу війни та міграції в плані освіти та умов життя. Туреччина стала притулком для великої кількості сирійців з 2011 року, з часів «Арабської весни». Згідно з національною статистикою Міністерства внутрішніх справ Турецької Республіки, у Туреччині перебуває 2 280 542 сирійців під тимчасовим захистом. Оскільки це значна кількість для однієї країни, це суттєво впливає на демографічну ситуацію, чисельність населення,

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

освітні можливості та досвід як сирійських студентів, чиї сім'ї були вимушені покинути свої домівки через війну, так і турецьких студентів.

Освітня політика в Європі та Туреччині реагує на міграцію, спричинену війною, як у Європі, так і в Туреччині. Туреччина безкоштовно надає сирійцям, які перебувають під тимчасовим захистом, освітні, медичні та соціальні послуги. Сирійські учні, які перебувають під тимчасовим захистом, зараховані до шкіл для здобуття освіти за програмою K12 та безкоштовно забезпечуються підручниками. Крім того, такі проекти, як PIKTES («Сприяння інклюзивній освіті для дітей у турецькій системі освіти»), дають позитивний відгук та залучають сирійських учнів, які перебувають під тимчасовим захистом, до інклюзивних заходів. Проект надає фінансову допомогу сім'ям, які перебувають під тимчасовим захистом, а також курси турецької мови для учнів, які мають труднощі з мовою. Потреби людей, особливо жінок, які перебувають під захистом, аналізуються (Yücel et al., 2018); успішно реалізуються національні та міжнародні проекти, такі як «Проект зміцнення соціальної та економічної стабільності та стійкості сирійських жінок і дівчат, які перебувають під тимчасовим захистом», «Захист дітей: проект, орієнтований на TCDS (Турецьке управління цивільної авіації) та економічне зміцнення».

Національні та міжнародні проекти у сфері міграції та інклюзії покращують освітній досвід учнів. Однак національні та міжнародні статистичні дані не дають повного уявлення про досвід та освітні можливості учнів, чиї батьки емігрували через війну та інші вагомні причини. Реальний досвід учнів, чиї сім'ї емігрували, потребує покращення по всій Європі, де інклюзія та інтеграція є важливими цілями Європейського Союзу (ЄС). Отже, проект DICOMI мав на меті покращити інклюзію та інтеграцію учнів, чиї сім'ї емігрували через війну та інші вагомні причини. Цей проект є унікальним за своєю концепцією та стратегією. У ньому використовуються цифрові комікси — потужний та захоплюючий жанр читання для дітей, школярів, молоді та дорослих. Крім того, проект DICOMI включає реальні історії сімей іммігрантів як потужне джерело інформації та зміцнення зв'язків.

Комікси вважаються сьомим видом мистецтва та захоплюючим жанром читання, що поєднує текст, зображення та рух на папері. Їх почали застосовувати як навчальний метод у другій половині 1900-х років, оскільки комікси є не лише матеріалами для вивчення мови, а й когнітивно-захоплюючими навчальними інструментами, що

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

покращують розуміння та залученість учнів (Sones, 1944). Хоча деякі науковці критикують комікси за обмежену кількість слів, вони надають читачам контекст, насичений змістом, завдяки кожному кольору, предмету, руху, звуку та зображенню на додаток до слів, яких небагато, але які є змістовними (Bramlett et al., 2016). Експериментальні дослідження коміксів також демонструють позитивні результати щодо мотивації та навчальної успішності учнів (İlhan & Oruç, 2019), навичок критичного мислення та розуміння (Tekin & İlhan, 2026), а також активної участі. Їх використовують у різних навчальних дисциплінах: літературі (Tekin, 2026), природничих науках (Koutníková, 2017), математиці (Tay et al., 2024), суспільствознавстві (İlhan & Sin, 2024), історії (İlhan & Oruç, 2019) та інших. Навчальні моделі, що інтегрують комікси, підвищують мотивацію учнів, їхню активність та навчальні досягнення, а також задіюють їхні навички 21 століття, такі як критичне мислення та креативність.

У рамках проєкту DICOMI комікси використовувалися як основний навчальний метод для залучення учнів до уроків, присвячених темам міграції та інтеграції. Щоб покращити розуміння та співчуття учнів щодо міграції та війни, у проєкті використовувалися свідчення сімей, які мігрували через війну та інші вимушені обставини. Перший етап проєкту передбачав, що всі країни-партнери (Німеччина, Швеція, Нідерланди, Туреччина та Україна) проводили інтерв'ю з сім'ями, які мігрували через війну та інші вимушені обставини. Під час цих інтерв'ю основну увагу приділяли розумінню історій міграції цих сімей. 47 сімей іммігрантів, які проживають у Німеччині, Швеції, Нідерландах, Туреччині, Україні та інших європейських країнах, запитували про причини міграції, процес прийняття рішення про міграцію, сам процес міграції (як легальний процес, так і міграційний шлях), а також про досвід після міграції з точки зору інтеграції, сімейного життя та освіти. Сім'ї походили з України, Сирії, Афганістану, Ємену та інших країн, що перебувають у скрутному становищі. Кожне інтерв'ю було записано та транскрибовано в рамках проєкту з метою отримання достовірної інформації про міграцію.

Історії міграції включали труднощі, пов'язані з юридичними процедурами, оформленням паспорта, візи та подачею заяв про надання притулку. Не дивно, що більшість історій містили розповіді про серйозні травми, яких зазнали ці сім'ї: або до міграції через воєнні обставини, або під час міграції через надзвичайно важкі умови подорожі, або після міграції через труднощі з інтеграцією та фінансовими проблемами. Проєкт фінансується за рахунок програми «Еразмус+» Європейського Союзу. Однак Європейська комісія та Національне агентство Туреччини не несуть відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в цьому матеріалі.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Ці історії були адаптовані до навчальних розповідей, які б одночасно відображали реальні події з автентичними прикладами з інтерв'ю та відповідали освітнім цілям і критеріям. Особливу увагу приділяли тому, щоб не травмувати учнів, чий сім'ї мігрували, та не викликати почуття жалю чи сорому щодо учнів-мігрантів та їхніх сімей.

Після адаптації історій були визначені освітні цілі відповідно до трьох основних цілей проєкту:

- Покращення інклюзивності та інтеграції учнів, чий сім'ї мігрували через війну в Україні та інших країнах, що зазнали війни, або з інших вимушених причин
- Розвиток ключових компетентностей, таких як соціальна інклюзія, грамотність, цифрові компетентності, культурна обізнаність та активна громадянська позиція, за допомогою цифрових коміксів та цілей соціального й емоційного навчання модулів DICOMI
- Підтримка вчителів, керівників шкіл та інших представників педагогічної професії шляхом підвищення кваліфікації вчителів та впровадження модулів DICOMI як потужного джерела для навчання та освіти, збагачених коміксами, з метою соціальної інклюзії

Ці цілі стали основою для створення коміксів DICOMI, які відображають реальні історії сімей іммігрантів. Кожен комікс було розроблено з особливою увагою до кожного слова, зображення, символу та кольорового оформлення, щоб досягти цілей проєкту. За результатами інтерв'ю було створено 10 коміксів, кожен з яких інтегровано в модулі DICOMI за такими темами:

1. Міграція — це для всіх істот, що пересуваються
2. Культурне розмаїття
3. Міграційні подорожі
4. Міграційна політика
5. Вимушена міграція
6. Інтеграція та приналежність
7. Міграція та школа (мова та друзі)

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

8. Розвиток та міграція

9. Багаторазова приналежність

10. Міграція та зміна клімату

Комікси використовувалися як основний навчальний інструмент під час підготовки вчителів та практичної роботи з учнями у всіх країнах-партнерах, де у проєкті взяли участь щонайменше 2 вчителі та 10 учнів. Процес реалізації проєкту був успішно проведений кожним партнером, загалом у ньому взяли участь 31 вчитель та 116 учнів.

Цей звіт підготовлено як рекомендацію щодо політики на основі проєкту DICOMI та його результатів. Проєкт DICOMI мав на меті зустрітися із зацікавленими сторонами та кінцевими користувачами освіти під час невеликих зустрічей у п'яти країнах-партнерах: Німеччині, Швеції, Нідерландах, Туреччині та Україні. У невеликих зустрічах брали участь вчителі, аспіранти, директори шкіл, заступники директорів, батьки, представники неурядових організацій (НУО), підприємці з малих та середніх підприємств, політики та науковці. З огляду на різноманітне походження учасників, модулі проєкту було проаналізовано з метою формування рекомендацій щодо політики. На основі цих обговорень та отриманих результатів рекомендації щодо політики було розділено за чотирма цільовими групами користувачів, кожна з яких представлена окремим пакетом:

- Пакет «Від дій до рекомендацій» для учнів
- Пакет «Від дій до рекомендацій» для сімей
- Збірник «Від дій до рекомендацій» для вчителів
- Від дій до пакету рекомендацій для осіб, що приймають рішення

Учасники

Невеликі зустрічі, спрямовані на залучення зацікавлених сторін та кінцевих користувачів освітніх послуг з метою оцінки модулів проєкту DICOMI на предмет їхньої ефективності у покращенні навчальних досягнень та зменшенні кількості випадків дострокового залишення школи. У 5 різних країнах (Німеччина, Швеція, Нідерланди, Туреччина та Україна) у невеликих зустрічах взяли участь 154 особи. Серед учасників були вчителі початкової та середньої школи, представники НУО,

Проєкт фінансується за рахунок програми «Еразмус+» Європейського Союзу. Однак Європейська комісія та Національне агентство Туреччини не несуть відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в цьому матеріалі.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

підприємці малого та середнього бізнесу, директори та заступники директорів шкіл,
науковці, дослідники, аспіранти та політики.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Література

- Bramlett, F., Cook, R., & Meskin, A. (Eds.). (2016). *The Routledge Companion to Comics* (1-ше вид.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315851334>
- Євростат. (2027). Панель показників щодо включення та інтеграції мігрантів. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/dashboard/migrant-integration-inclusion/>
- Ільхан, Г. О., та Сін, М. (2024). Роздуми щодо курсу «Використання коміксів у навчанні суспільних наук»: думки та досвід вчителів. *SANE Journal: Sequential Art Narrative in Education*, 2(8), 2.
- Ільхан, Г., та Оруч, Ш. (2019). Використання коміксів на уроках суспільствознавства: історія Техасу. *Освіта та наука*, 44(198), 327–341. <https://doi.org/10.15390/EB.2019.7830>
- Кутнікова, М. (2017). Застосування коміксів у природничій освіті. *Acta Educationis Generalis*, 7(3), 88–98.
- ОЕСР (2026), *Стратегічна відповідь України на кризу переміщення населення: Повернення, реінтеграція, відновлення зв'язків*, Видавництво ОЕСР, Париж, <https://doi.org/10.1787/9b773da4-en>.
- Сонес, В. В. Д. (1944). Комікси та методика навчання. *The Journal of Educational Sociology*, 18(4), 232–240.
- Стадний, Ю. (2025). Міграція студентів до західних університетів: скільки українців виїхало у період з 2008 по 2023 рік — і куди. <https://voxukraine.org/en/student-migration-to-western-universities-how-many-ukrainians-left-between-2008-and-2023-and-w>
- Тай, Х. В., Тох, Т. Л. та Ченг, Л. П. (2024). Сприйняття учнями початкової школи використання коміксів як засобу навчання на уроках математики. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 55(4), 997–1023. <https://doi.org/10.1080/0020739X.2023.2170287>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Текін, Е. (2026). Графічні романи в педагогічній освіті: педагогічні роздуми майбутніх вчителів про злочин і покарання. *Міжнародний журнал польової освіти*, 12(1), 1–18. <https://doi.org/10.32570/ijofe.1905387>

Текін, Е. та Ільхан, Г. О. (2026). «Великий Гетсбі» у новому прочитанні: критичне прочитання роману та графічного роману майбутніми вчителями англійської мови. *«Грамотність»*, 60(1):e70014. <https://doi.org/10.1111/lit.70014>.

Воллнер, Л., та Барахас, К. Е. (2020). Використання коміксів та графічних романів у початковій та середній школі: інтегративний огляд досліджень. *Studies in Comics*, 11(1), 37–54.

Юсель, А., Утас, С., Лухсінгер, Г., Вургун, І., Кавлак, І., Крістьянсдоттір, Б., та Фрайзер, С. (2018). Аналіз потреб сирійських жінок та дівчат, які перебувають під тимчасовим захистом у Туреччині. <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/Country/Turkey/The%20Needs%20AssessmentTRWEBcompressed.pdf>